

PREŠERNOVO

GLEDALIŠČE

V K R A N J U

Gledališki list

SEZONA

1947 - 1948

5

ŠKVARKIN BERKOPEC
TUJE DETE

Naše obiskovalce obveščamo, da je v redu A še 132 parternih in 37 balkonskih sedežev prostih, v redu B 159 parternih in 43 balkonskih, v redu C pa se sprejemajo še prijave.

Pisarna posluje vsak delavnik od 15. do 19. ure in ob nedeljah od 9. do 12. ure. Telefon št. 355.

Abonente in ostale naše obiskovalce prosimo, da abonirane in rezervirane vstopnice dvignejo najkasneje na dan predstave do 12. ure. Vstopnice lahko rezervirate tudi telefonično.

Vse aktivne in podporne člane obveščamo, da se članarina plačuje pri dnevni blagajni, kjer se oddajo tudi legitimacije v svrhu potrdila.

in ostale podobne predmete. Prijavite pri dnevni blagajni ali v pisarni.

Vse podeželske odre obveščamo, da izposoja dramska knjižnica Preš. gledališča v Kranju vsa dramska dela po en izvod v svrhu prepisa za dobo enega meseca. Kavcija za vsak izvod znaša 200.— din, izposojnina 30.— din.

Obiskovalce opozarjamo na objave našega repertoarja v dnevnem časopisju — „Slov. poročevalcu“ in „Ljudski pravici“. Istočasno obveščamo, da bodo naši plakati do nadaljnjega tiskani samo na belem papirju.

GLEDALIŠKI LIST

PREŠERNOVEGA GLEDALIŠČA V KRANJU

1947—1948 ★ ŠTEV. 5

ŠKVARKIN-BERKOPEC

„Tuje dete“

Premiera 25. febr. 1948

V dobi izgradnje socializma v Sovjetski zvezi, ko so se v tej ogromni državi vsevprek stavile nove tovarne, elektrarne, železarne in ceste, je mlad, dotedaj popolnoma nepoznan ruski pisatelj napisal duhovito in pristrčno komedijo, ki je bila takoj in z velikanskim uspehom odigrana na neštevilnih ruskih odrih in ki je že leto dni po svojem rojstvu prestopila meje države in si v naglem poletu utrla pot na evropske odre. Ta komedija je bila „Tuje dete“ in njen pisatelj V. Škvarkin, ki je umetelno povezal najčistejšo komediografsko umetnost Molierra in Goldonija in Čehovljeva dramaturške prvine s problemi novega, v socializmu porajajočega se življenja, gradeč po smernicah velikega pisatelja Maksima Gorkega novo literarno smer nove družbe — socialistični realizem.

Zunanje okolje komedije je gradnja nove ceste nekje v Rusiji, ki poveže za kratko dobo življenje umetniške rodbine, živeče v tistem zavetrju, z burnim tempom izgradnje, z življenjskimi problemi sovjetske mladine tiste dobe. Iz čistega ničā, nesporazuma, iz napak razumljene in škodoželjno tolmačene besede razprede pisatelj celo mrežo komičnih dogodkov, v katerih nam pokaže mlado igralko začetnico, njene starše ter nekaj mladih ljudi, fantov in deklet in nam v njih razkrije ves register čustev od nesebične ljubezni do umazanega egoizma. Vprašanje nezakonskega otroka ne sproži le konflikta značajev, temveč mnogo bolj konflikt nazorov, starih in novih. V literaturi tolikokrat obravnavamo večno borbo med očeti in sinovi, mladimi in starimi, borbo, ki jo je prehod iz kapitalističnega v socialistični družabni red še neprimerno zaostril, saj se stari rod, ki živi nerazumljen in nerazumevajoč med uporno, samozavestno, zanosno in v poletu novega življenja kipečo mladino res ne more lahko znajti, razreši Škvarkin z globoko humanostjo in načelom spoštovanja do novega življenja. Po starem glasbeniku Karaulovu izpove svoj pogled na svet: „Življenje je tako raznovrstno in ogromno ...

In mi igralci, umetniki smo v prvi vrsti poklicani iskati v njem lepoto in jo kazati drugim.“

Z veliko ljubeznijo slika pisatelj zanos mladine. V njeni borbi za boljše življenje in boljšega človeka nam jo pokaže življenjsko verno, svežo in pristrčno tudi kadar je v zmotah. Poln vere v bodočnost je, ki je v rokah mladine, toda tudi rod riše objektivno in ne pretirava, pa tudi ne prikriva njegovih negativnih potez. Z iskrivo duhovitostjo in razumeva-jočim nasmehom kaže zobotehnik Senečko, šibko bilko, ki jo ukloni vsaka sapica. Zaostri pa se njegov igrivi humor pri risanju dveh ljudi, ki v to skupnost ne spadata. Za dva škodljivca in izkoriščevalca, kot sta inž. Pribiljev in mazačka Agripina Semjonova ne pozna nobene prizanesljivosti, čeprav pri vseh drugih ne sledi z njo.

Začetni nesporazum, ki je nastal iz nič in povzročil vihar v kozarcu vode se naposled pojasni in kot lepo pisan milni mehurček razblini zopet v nič. Pravi pari se ob koncu najdejo in burja poleže. Vmes pa je dve in pol ure v filmskem tempu prehitevajočih se komičnih situacij, bistrournih domislic, paradoksov in izbrušenih dialogov, skratka cel cvetljičnjak bujne umetniške fantazije, ki je ustvarila s „Tujim detetom“ eno najduhovitejših in najefektnejših sodobnih komedij.

— ič.

Za narodov blagor

(Poročilo o uprizoritvi)

Spet nam je Prešernovo gledališče dalo prelep dar: Cankarjevo besedo in Cankarjevo misel. Ta komedija je pravzaprav izliv Cankarjevega ogorčenja nad narodovimi laži — vodniki in izpoved Cankarjeve vere v zdravo ljudstvo, ki bo prej ali slej pomedlo z vsemi takimi nepoklicanimi frakarskimi prvaki.

Kako zelo smo še potrebni Cankarjevega biča pa se je videlo pri prvih dveh reprizah, ko je bilo več kot pol dvorane prazno. In to kljub Cankarjevemu imenu in kljub izvrstni uprizoritvi. (Še poraznejši je bil vtis na slavnostni akademiji v spomin Prešernove devetindevetdesetletnice smrti — ko je to naše ponosno Prešernovo mesto moglo zasesti le par vrst sedežev). Končno se bomo morali le sprijazniti z nujnostjo kulture pri izgradnji naše lepše bodočnosti. Le zelo nekulturni ljudje morejo iti mimo Prešernovih in Cankarjevih praznikov. V takih dneh bi se sleherni, kdor se hoče šteti k naprednim članom našega občestva, prav lahko odpovedal drugim zabavam.

izletom in podobno. Saj sta kultura in prosveta bistveni del naše progresivne politike!

Toda preidemo od teh žalostnih a vendar potrebnih konstatacij k naši predstavi.

Kakor je bila slabo obiskana, tako je bila izvrstno odigrana. Seveda Cankar ni tak dramatik, da bi uprizarjal kake pokolje ali detektivske razplete na odru. Pri Cankarju se opajamo nad njegovo besedo, njegovimi blestečimi dialogi, nad globoko vsebino — v kateri se zrcali toliko naših najbolj skritih misli. Cankar razgalja gnilo malomeščansko družbo, s tem nam kaže napake in grehe. Čas je, da jih spoznamo, priznamo in odpravimo.

Ta osnovna misel nalaga režiserju in igralcem skrbno izdelavo karakterjev vseh nastopajočih. Poleg tega morajo vložiti dosti truda v izgovorjavo in mimiko. Paziti morajo, da ne zaidejo v gesti in kostimu v karikaturu.

V teh pogledih je bila vsa predstava ves čas na višku. Posebno velja poudariti globoko resnost, s katero so igralci izvršili svoje naloge. Zato je bila celotna uprizoritev tako homogena, tako lepa počastitev Prešernovega praznika.

Tudi scena je bila prav dobra, posebno v drugem dejanju. Pristni kostimi iz naše polpretekle dobe so še bolj poudarili tiste dni, ko se je pri nas košatila jara gospoda, narodnjaški prvaki in narodne dame.

Ansambelski prizori so tu in tam odpovedali; posebno v prizorih, ko nastopa na odru več moških, medtem ko se v ospredju razvijata dialog in trialog. Igralci v ozadju morajo nemo igrati dalje, ne pa preveč statično poslušati govorečega igralca. Posebno, ker enotne črne svečane obleke še bolj poudarijo izrazito mirovanje.

Plemenitega Gornika je pri premieri podal režiser tov. Bratkovič sam, pri reprizah pa je že nastopal tov. Štuhec. Obe kreaciji sta bili interesantno podani. Prvi je izvrstno prikazal Gornikovo naveličanost in dolgočasje nad vsemi narodovimi blagri, drugi pa prav posebno znal poudariti Gornikovo vzvišenost in svetovljanstvo, ki mu ne dasta čisto razumevati vseh spletk, katere pleto advokati okrog njegove osebe. Vlogi bi utegnila zelo koristiti starejša maska.

Doktorja Grozda je odlično posebil tov. Grašič. Glas, pojava in maska — to je bilo nekaj naravnost mogočnega. Takega Grozda bi bil sam Cankar vesel. Njegovo realistično podajanje razburljivega absolutista, ki vidi le samega sebe in šari s frazami o narodovem blagru — je vzbujalo v nas ponovno vtis o visokih sposobnostih tega igralca. — V drob-

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE - KRANJ

TUJE DETE

Skvarkin - Berkopec

Komedija v treh dejanjih (5 slikah)

Režija: Dore Kern

Sergej P. Karaulov, glasbenik	Vajt Jela
Olga Pavlovna, njegova žena	Tomazin Pavlina
Manja, njuna hčerka	Vařacha Milada
F.F. Pribiljev, inženir	Berger Marjan
Kostja } praktikanta	Rangus Boris
Jakov }	Reš Nace

Agripina Semjonovna, babica	Mihelčič Rezka
Zina, Manjina tovarišica	Prhne Tončka
Raja, visokošolka	Sušteršič Jana
Senečka Perčatkin, zobotehnik	Trefalt France
A. Mironovič, Rajin oče	Vertovšek Milan

Dejanje se vrši na letovišču v Moskvi, poleti leta 1933.

Po tretji in četrti predstavi daljši odmor

cih, kot je bilo omalovažujoče podajanje roke Klandru, spoznamo mojstra igre.

Katarino, njegovo ženo, je diskretno podala tov. Šorlijeva. Pravilno je nakazala vlogo žene v ozadju, ki sme životartiti le v senci svojega tiranskega soproga.

Matilda tov. Jermanova pa je bila vsekakor premlada. Njen izrazit igralski talent, še bolj pa njen očiten temperament in temno barvan glas, bi se utegnili mnogo bolj uveljaviti v kaki drugačni vlogi. Pojava Matilde ni prepričala gledalcev. Prav posebno so motili nizki temni čevlji, ki so še celo povdarjali nedozorelost mladega dekleta. Matilda je bila ena redkih šibkih točk vprizoritve.

Doktorja Grudna nam je čudovito zaigral tov. Eržen. Ustvaril nam je pravcati tip malega človeka, ki gleda in sili le navzgor. Mojstrska igra, realistična maska in nenavadno živa gestikulacija, so dokazovale kvaliteto tega našega prvega karakternega igralca.

Helena, njegova žena, je bila tov. Igličeva, ki je kot zanesljiva solidna igralka docela ustrezala. Vendar bi jo sitno kritikovo oko raje videlo kot razkošno zapeljivko v svetlo pastelni toaleti, kot predrzno osvajalko, ki omamlja in izigrava. V takih primerih bi se morala izpopolniti garderoba našega odra. V sceni, ko je gospa Grudnova vsa živčna od pričakovanja Gornika, bi bilo morda umestno, da bi sedla za klavir, ki vsekakor spada v gospejino sobo, in igrati, igrati... Tudi med zapeljevanjem naivnega plemenitaša. Z glasbo bi se dalo še toliko povedati, kar z besedami ni mogoče.

Mrmolja in Klander sta svoji vlogi podala pravilno, toda res tik na robu karikature. Uprizoritelji Cankarjevih del včasih na to podrobnost premalo pazijo; le „Pohujšanje“ prenese karikirane tipe, v vseh drugih Cankarjevih komedijah in dramah pa nastajajo resnični ljudje.

Mrmoljevka v osebi tov. Martelančeve je bila izvrstna narodna dama, kakršnih nas je rešila pretekla vojna. Bila je prirodno zaigrana, kot je to že običajno pri tej dolgoletni igralki.

Ščuko, tolmača Cankarjevih misli, nam je podal tov. Klavora tako, da nam bo njegov cankarjanski lik še dolgo lebdel pred očmi. Njegove plameneče besede so občinstvo naravnost fascinirale. Glasovno in mimično je bil Ščuka na višku posebno v tretjem dejanju.

Literat Siratka je bil v osebi tov. Hudovernika popolnoma sprejemljiv. Ljubezniv nastop in sladkobnost znanega Cankarjevega nasprotnika je izvrstno podal. Radi pa bi tega

igralca videli v kaki hvaležnejši vlogi, kjer bi mogel pokazati vse svoje vrline, predvsem živahnost in veselost.

K a d i v e c, ki ga je doživel tov. Valenčič, je bil tako zaigran, da je vzbujal splošno veselost v dvorani, Neprisiljeno odigrana vloga je očitovala pravo igralsko kri.

Profesor Kremžar je našel v osebi tov. Trefalta mojsterskega nosilca. Sicer je sem in tja uhajal v karikaturu a je vendar prepričal s svojo posebno nemoralno moralo v spodmikanju tal svojim „prijateljem“. Scena z Gornikom v tretjem dejanju je bila še prav posebno vzorno odigrana.

O poetu Stebelcu ni kaj dosti reči. Tov. Vertovšek se je potrudil, posebno v nemi igri v prvem dejanju. Sicer pa je bila ta vloga za našega karakternega igralca kar preveč medla. Igralec se je tudi sam očitno slabo počutil v tej vlogi.

Hišna pri Grudnovih je našla v prijetni mladostni pojavi tov. Rangusove prav primerno igralko. Želimo pa si videti Mišo čimpreje v kaki pomembnejši vlogi.

Sluga Peter, ki ga je zaigral tov. Jurjec, je vzbudil kljub neznatnosti vloge takoj vso našo pozornost. Bil je skrbno izdelan lakaj, ravnodušen do vsega, miren in skoro brezčuten. Tak, kot so pač stari lakaji, ki se ne razburjajo več. Ta vloga je bila primer, kako je treba tudi najbolj stransko vlogo resno vzeti in dobro zaigrati.

V celoti pa predstavi ni dosti očitati. Naštete napakice kar utonejo v ubrani celoti. Zato smo zapuščali predstavo s hvaležnostjo režiserju in igralcem.

S. Z.

Nastanek in razvoj drame in teatra

(Kratek pregled)

Vprašanje, kako šta drama in teater nastala in se razvijala od prapočetkov pa do današnje stopnje, se zdi na prvi pogled zgolj teoretično in obiskovalcu gledališča kakor tudi povprečnemu gledališčniku — amaterju nezanimivo. Mislim pa, da je vsakemu gledalcu, ki stremi za pravilno oceno umetniške in ideološke vrednosti podanih del, še bolj pa oderskemu delavcu nujno, da pozna elemente, iz katerih je drama nastala, da v širokem prerezu sledi razvoju njene notranje zgradnje in da ima pred očmi vso njeno dinamiko od antičnega zbora do moderne realistične drame, v kateri je nosilec ideje zopet kolektiv. Le s tem znanjem bo eden in drugi ločil zrnje od plev, le tako se bo preko igralca mogel dokopati do najbolj skritih globin

človeške duševnosti, občutiti najrahljeje utripe srca, le tako bo mogel slediti pisatelju, pesniku v vse tajne njegovega snovanja.

Antika

Antična drama je nastala v dobi razcvita starogrške kulture. Porodila se je iz verskih obredov, iz bogočastja Dioniza, ki je bil bog vina, petja in plesa. Ob njegovih praznikih so nastopali pevski zbori, ki so predvajali obredne pesmi, to je vesele pevске predstave manjših pravljličnih dogodivščin iz življenja tega boga. Sčasoma je ta obredna pesem sprejela tudi druge pravljlične snovi junaške vsebine in tako postala seme tragedije. Veseli traški bog Dioniz je s svojimi, v kozlovske kože oblečenimi zbori previhral vso Helado in priplesal tudi v Atene. In prav tu v Atenah, ne kje drugje, ne v Korintu ali Sparti, se je že nekoliko postarani Dioniz ustavil in iz njegove pesmi se je razvila tragedija, komedija in teater. Nikjer ni v starih knjigah zapisano, zakaj ravno v Atenah, pa vendar nam ugihati ne bo pretežko. Atene so bile takrat majhna državnica velikega blagostanja, vzor demokracije, kjer so bile kulturne dobrine solastnina vsakega, tudi najrevnejšega državljana. Tam pa, kjer je kulturno življenje na visoki stopnji, se okus izboljša, oko izostrí: zbor, ki je prišel s kmetov, se je moral dvigniti na višjo umetniško stopnjo.

V pravljičah o Dionizu je stalni spremljevalec boga vedno pijani Silén, kjer je zbor, tam je tudi vodja in vodja Dionizovega kozlovskega zbora je najjimenitnejši med njimi, Silén. Tespír je bil tisti, ki je napravil v zboru prevrat. Silén kot vodja zbora je dobil pri njem vlogo prvega igralca. S to novostjo seveda še ni bila ustvarjena drama, ko pa je Ajshilos uvedel drugega igralca, prične prevladovati dramski element v igri. Po uvedbi tretjega igralca, pri Sofoklu, zbor ni več nosilec ideje, marveč samo še posrednik med igralci in gledalci, vse dramsko dogajanje pa je v rokah teh treh igralcev. Pred seboj imamo klasično tragedijo, najzlahtnejši plod antičnega duha.

Trije vrhovi grške drame so pesniki Ajshilos, Sofokles in Euripades. Samo ti trije so napisali okrog tristo dram, od katerih nam je ohranjena dobra desetina. Vsi trije so v svojih delih uporabljali mitološko osnovo, toda dočim vidimo pri prvih dveh brezpogojno vero v bogove, katerih volji in snovanju se moraš vdano in brez upora ukloniti, je Euripides že kritičen duh, verski skeptik, dialektik in socialni borec, ki obsoja sodobni družabni red. Njega zanima predvsem duševnost človekova. Svoje junake nam postavi na oder tako, da vidimo, da izvira njih tragična usoda nujno iz njihovega značaja. Kar še

danes osupne in zajame vsakega bralca in gledalca antične tragedije, je železna logika, s katero je grajena. Nobenega odvisnega stavka ni v njej, dejanje teče do svojega tragičnega razpleta s tako neizbežno doslednostjo, da nas sicer pretrese, toda junaka niti ne pomilujemo, tako nas v umetnini prevzame zavest človeške nemoči in ničevnosti.

Nekje sem čital, da med grško tragedijo in moderno dramo ni prav nobene zveze. In vendar so veliki mojstri moderne analistične drame pričeli prav tam, kjer so Grki nehali. Dramsko zgradnjo, ki jo občudujemo pri Ibsenu, poznamo iz grške tragedije: Zаметki tragičnega konflikta leže nekje v preteklosti, vse kar tera junaka v pogubo, se je zgodilo pred pričetkom dejanja, na odru vidimo le še posledice tega dogodka, zadnje obupne napore junaka in razpad duševnosti.

Dionizove svečanosti so trajale tri dni. Za te tri dni so vsako leto trije pesniki v medsebojnem tekmovanju napisali in zrežirali po štiri igre — tetralogije — od katerih so bile tri resne, ena vsele vsebine. Gledališče, grško theatron, je nujno nastalo v Atenah v listi obliki, ki jo ima v osnovi še danes. Imelo je obliko podkve z amfiteatralno dvignjenimi vrstami sedežev. Odprto podkve je zapirala odrska stavba (scena), ki je imela ob straneh že neke vrste kulise. To so bile poslikane trirobe prizme, s katerimi se je mogla nakazovati sprememba pozorišča. Gledališča so bila zelo obsežna, tako je n. pr. teater v Efezu mogel zajeti 30.000 gledalcev.

Prireditelj iger je bila država, ki je nosila tudi vse stroške teh prireditev, kajti vstopnine ni bilo. V kasnejši dobi je država to breme preložila tako, da je določila zbor premožnejših atenskih meščanov, ki so morali oskrbeti predstave. Igrali so v tetralogijah meščani sami, torej diletanti. Nagrajen je bil le avtor, ki je bil hkrati režiser in tudi igralec, in sicer z nagrado v okviru tekmovanja.

(Se nadaljuje)

Kronika

Prešernovo gledališče je 15. novembra gostovalo v Trziču z dramo „Celjski grofje“, naslednjega dne pa z mladinsko igro „Sneguljčica in sedem škratov“ in sicer popoldne za šolsko mladino, zvečer pa za odrasle. Ob tej priliki moramo beležiti udarniško požrtvovalnost tov. Vertovška Milana, ki je v nedeljo popoldne odigral v Trziču dve predstavi „Sneguljke“ in eno predstavo „Žalujoči ostali“ v Kranju.

Istočasno se zahvaljujemo tržiškemu odru in njegovim članom za izredno pomoč in usluge, ki so jih nudili za časa gostovanja članom našega gledališča.

Dne 29. novembra in 1. decembra 1947 je gostovala v Kranju baletna družina Pina Mlakarja z „Malo balerino“, plesno suito iz plesalčeve družine v petih delih. Oba večera sta nam nudila izreden umetniški užitek. Dvorana je bila popolnoma razprodana. Publika je „Malo balerino“ nagradila z navdušenim aplavzom in odhajala z željo, da bi se umetniki svetovnega slovesa kaj kmalu spet pojavili na našem odru.

Gorenjski vokalni kvintet, kot sestavni del Preš. gledališča, je imel dne 17. januarja t. l. svoj prvi javni nastop v Kranju. Polno zasedena dvorana je pričala, da je za ta koncert vladalo precejšnje zanimanje. Kvintet, ki ga sestavljajo tov. Ahačič, prvi tenor, Chvatal Drago, drugi tenor, Feldin Franjo, bariton ter basista Štuhec Marko in Abe Stane, je dokazal z izbranim sporedom svojo umetniško višino. Vse pesmi, tako partizanske, umetne kakor tudi narodne, so se zlivale v lepi skladnosti glasov, dinamiki in prednašanju. Kvintet razpolaga z odličnim glasovnim materialom, ki je harmonično ubran in kaže v svoji požrtvovalnosti in trudu na lepe perspektive za bodočnost. Kvintet je nastopal tudi na podeželju, kjer je s svojim izbranim in naštudiranim sporedom razvnel in razveselil srca poslušalcev z željo na zopetno svidenje. Največje zasluge za uspehe kvinteta gredo nedvomno njegovemu požrtvovalnemu in neumornemu pevovodji tov. Viktorju Fabianiju, ki s svojim strokovnim znanjem skuša dvigniti glasbeni nivo kvinteta do umetniške višine.

POLONCA JUVANOVA SE JE POSLOVILA

Pretekle dni se je poslovila od desk slovenskega narodnega gledališča Polonca Juvanova kot Miklovka v Žižkovi „Miklovi Zali“. Stala je ob zibelki slovenske dramske umetnosti, skoraj pol stoletja neumorno orala ledino slovenske Talije. Njen delež pri ustvarjanju slovenskega poklicnega gledališča je velik. Še večji pa pri dvigu tega gledališča na stalno višjo umetniško raven. V svojih neštevilnih umetniških likih nam je zmeraj postavila na oder resničnega, pristnega in naravnega človeka, brez vsakega umetničenja, — kakor je ona sama. Prav zato, ker jih je oblikovala s tolikšno ljubeznijo in toplino, nam bodo ostali nepozabni.

Z njenim odhodom bo nastala na deskah velika vrzel, ki je ne bo lahko zapreti in težko bo pogrešala publika njene vredine. Njej pa želimo, da preživi v svojem domu pod Krvavcem še mnogo sončnih in oddiha polnih let.